

Ageriko bilkura

Donostian, 2016ko urtarrilaren 29an.

Juan Garmendia Larrañaga, Joshua A. Fishman, Joseph Camino, Suzuko Tamura eta Jan Braun ohorezko euskaltzainen eta Emile Larre euskaltzain emerituaren hilberri txostenak irakurtzeko.

Donostian, Gipuzkoako Foru Aldundian, 12:00etan, Euskaltzaindiak Ageriko bilkura egin du, aurreko urtean hil ziren Juan Garmendia Larrañaga, Joshua A. Fishman, Joseph Camino, Suzuko Tamura eta Jan Braun ohorezko euskaltzainen eta Emile Larre euskaltzain emerituaren hilberri txostenak irakurtzeko.

Bildu direnak:

Euskaltzain osoak: Andres Urrutia euskaltzainburua, Xarles Videgain buruordea, Xabier Kintana idazkaria, Sagrario Aleman diruzaina, Adolfo Arejita Iker sailburua, Jean-Baptiste Battittu Coyos Jagon sailburua, Miren Azkarate, Andres Iñigo, Jabier Kaltzakorta, Txomin Peillen, Andoni Sagarna, Ana Toledo, Patxi Uriarren, Patxi Zabaleta eta Mikel Zalbide.

Euskaltzain ohorezkoak: Xipri Arbelbide, Koldo Artola, Erramun Baxok, Antonio Campos, Janbattitt Dirassar, Maite Idirin eta Mixel Itzaina.

Euskaltzain urgazleak: Xabier Mendiguren eta Jose Mari Velez de Mendizabal.

Erramun Osa euskaltzain urgazlea eta idazkariordea eta Joseba Zabaleta kudeatzailea.

Euskaltzaindikoko langileak: Maixa Goikoetxea eta Amaia Okariz.

Gaur omenduriko euskaltzainen hainbat senide eta lagun.

Ekitaldia Joxan Goikoetxea eta Amaia Azkue musikarien pieza batekin hasi da. Ondoren, A. Urrutia euskaltzainburuak etorririkoak agurtu eta ekitaldiaren non-

dik norakoak azaldu ditu. Gauzak horrela, Euskaltzaindiak, urteko lehenbiziko Osoko bilkuraren ondoren, aurreko urtean hil diren euskaltzainak gogora ekartzeko ekitaldia ohikoa dela gogora ekarri du. Halaber, joandako euskaltzainek, bakoitzak bere eremuan, une zailetan, baliabide eta aukera urriagoak zeudenean, euskararen eta euskal kulturaren alde egin duten ekarpena azpimarratu du. Segidan, Juan Garmendia Larrañaga (1926-2015) ohorezko euskaltzainaren hilberri txostena irakurtzeko, Jose Mari Velez de Mendizabal euskaltzain urgazleari hitza eman dio.

J. M. Velez de Mendizabalek J. Garmendia Larrañaga "eskuzabal, bihotz on, adiskideen adiskide, hiltun neurtu eta jori, ikertzaile aspergaitz, idazle trebe, irakurle nekaezin, txantxa (eta txantxo) zale, eszeptiko samarra, isekari eta batzuetan ironiko samarra, erromantikoa..." bezala deskribatu du. Jose Marik adierazitakoaren arabera, euskal kulturako inork gutxik lortu duen maila erdietsi zuen eta sentimenduz eta jakitez biribildutako lan mardul eta aberatsa utzi zigun. Era berean, J. Garmendia Larrañagak zituen hainbat ezaugarri azpimarratu du: "Juan hiritarra, Juan etnologoa, Juan dibulgatzailea, Juan euskalduna, Juan euskaltzalea".

Merkataritzako ikasketak egin ostean, familiak zuen negozioan, etnografian eta historian murgiltzeko aukera izan zuela gogoan izan du Velez de Mendizabalek, eta ondo aprobetxatu zuela. Ikerketa lan zabal eta sakonak bata bestearen atzean etorri ziren. Eta zientziaren soroko urrats sendoak lagun, goi ikasketetara hurbildu zen, eta 1984an doktoregoa lortu zuen Euskal Herriko Unibertsitatean, bere Euskal lexiko etnografikoarekin. "Bikain cum laude" atera zuen. Epaimahaiburua Koldo Mitxelena zen eta tesiaren zuzendaria, berriz, Julio Caro Baroja. Euskararekiko zeukan jarrera ere aipatu du: "Euskara bizia nahi zuen, kalean ikusi gura zuen, ume eta nagusien arteko kohesioa ahalbidetuz".

Mintzaldiaren ostean, Joshua A. Fishman (1926-2015) ohorezko euskaltzainaren hilberri txostena irakurtzeko, Mikel Zalvide euskaltzain osoak hartu du hitza.

M. Zalbideren esanetan, J. Fishmanek euskararen gizarte-dimentsioaz eta egun-egoera onbideratzeko aukerabide posiblez gutxik bezalako ezagutza teorikoa metaturik zuen. Gogora ekarri du Fishman hizkuntza-soziologiaren sortzaile eta bide-urratzaile nagusien artean kokatu ohi dela maiz. Ondoren, bere ekarpen nagusiei buruz mintzatu da. Batetik, hainbat gairen inguruan egin zituenak: besteak beste, hizkuntza-soziologia, hizkuntzaren eta hartaz baliatzen den gizataldearen arteko lotura moldeak, hizkuntzen corpus- eta estatus-plangintza, eta hezkuntza elebiduna. Bestetik, J. Fishmanek berak zuzendurik, berrogei bat urtez etengabe

kaleratu den *International Journal of the Sociology of Language* (IJSL) aldizkaria.

Bestalde, hiztun-elkarte txiki bateko kide izanik, ahuldutako hizkuntzen gainbehera eta bizirik irauteko nekea argiro ulertzen saiatu izan da J. Fishman. Bere arbasoen hizkuntza, jiddisha, gaztetatik saiatu zen babesten eta, lagungarri teorikoz zein oinarri empirikoz, indartzen. Helduarora iritsi ahala, berariazko ikergai bihurtu zuen jiddisharen alorreko hezkuntza elebiduna, soziologia eta historia soziala. Geroxeago, etxeoaz gainera, han-hemengo hiztun-herri txikiak ere aztergai izan zituen. Euskal Herria eta euskara ere berariaz aztertu zituen. Euskal Herriarekin eta euskararekin izandako harremanak aipatu ditu Zalbidetik eta horrek isla izan zuela hainbat liburutan, bereziki *Reversing Language Shift* liburuan, non friserari eta euskarari kapitulu osoa eskainia zien.

Mikelek esan duenez, "aparteko ekarpenak eginik zituen euskararen oraingo egoera sozialaz eta, belauenez belauneko transmisio-jarraipena ardatz izanik, berau indarberritzeko aurrerabide posibleez". Amaitzeko, J. Fishmanen ekarpena "erraldoia" dela esan du. "Erraldoia da kopuruz, lehenik eta behin: ehun liburu inguru eta mila artikulutik gora kontabilizatu dizkiote berrikitan. Erraldoia dugu, bestalde, landu dituen esparruen ugariagatik eta, oso bereziki, esparru bakoitzean utzi duen arrasto sakonagatik. Hizkuntza-soziologiaren oinarri teorikoak eta, aplikazio-alorrean, ele biko hezkuntza, hizkuntza-plangintza, hizkuntza eta abertzaletasuna, hizkuntza eta erlijioa edota beste hainbat alor nekez landu litezke gaur bere azalpen zehatzak, paradigma nagusiak eta aurkikuntza jakingarriak alde batera utziz. Ezinbesteko erreferentzia dira horiek, mundu zabalean".

Segidan, Emile Larreren (1926-2015) ibilbidea gogoan izan du Janbattitt Dirassarrek. Hala, oinarritzko ikasketak Baigorriin egin ondoren, Uztaritzeko Seminario Txikian eta Baionako Seminario Handian ikasi zuela aipatu du. Uztaritzen "berehala kausitu zituen euskara gero eta gehiago maitarazi nahiz ari ziren irakasle batzuk. Besteak beste, Etienne Salaberry heletarra eta, oroz gainetik, Piarres Lafitte denbora hartan ez zena oraino *Herria* astekariaren zuzendari baina ezagutua ordukotz euskalgintzan alde bat lan eta lan plantatua zelakoz... Piarresekin Emile azkarki berotu zen euskaldungoaren alde".

Baionan apaiztu zen 1951ko ekainaren 29an. Ondoren, hainbat herritan izan zen: Hazparnen, Donibane Garazin, Urruñan. Azken honetan, Dirassarren hitzetan, "lan ederrik akuilatu zuen. Euskal antzerkiaren sustatzeari ere azkarki lotu. Gero eta kar gehiago agertuz ere bertsogintzaren sail guztiz balios horretan. Eta bai, luzaz

eta luzaz Emile izana da bertsozale guztiz suharra. Saio frankotan partzuer, edo gai-emaile, edo epaimahaian berdin... Dela Nafarroako Txapelketan, hamar bat urtez, dela Euskal Herriko Txapelgo Nagusian, lau aldiz, azkenik 1982an".

Urruñatik Hazparnera, zazpi urtez, misiolari lanak egitera. Eta gero erretore izan zen Aiherran, 11 urtez. Bertan euskal liturgian eta eliz testuen itzulpenean lan handia egin zuen. Ondoren, Irisarrin eta Suhuskunen izan zen (1980-1995) eta berriro Donibane Garazira. Azkenean, ahultzen ari zela eta, Kanboko Arditeia zahar-etxera joan zen bizitzera. Eta honela amaitu du Janbattitt Dirassarrek: "Bere apez-lan guzien artetik, bertsolaritza ere sustatuz, ja erran dudan bezala, pilotazale erne eta kartsu agertuz bestalde -bera ere hein bat gazte zeno pilotan ari izana arras poliki- Emile ez genuen segur aireari so egoten diren horietarik baina alde bat lan eta lan aritzen diren xinaurri baten parekoa. Idazle fina, biziki fina. Lan batzuk argitaratuak *Gure Herria* aldizkarian bai eta Iker sailean. Batzuetan Sokorri ize-nordea baliatuz. Sari asko ukanak. Pilotarien Biltzarrak omendua, Euskal-Herriko Idazleen Elkarteak ere bai. Besteak beste. Eta nola ez gain-gainetik goretz *Herria* astekariaren zuzendari bezala eraman duen saila. Handi eta iraunkor izan da zinez Emileren eragina. *Herriaren* zuzendaritzan bai eta aipatu ditugun sail askotan. Bai, Emile izan da maisu eta eredu".

Joxan Goikoetxea eta Amaia Azkue musikariek beste bi pieza abestu ostean, Joseph Camino (1927-2015) ohorezko euskaltzainaren hilberri txostena irakurtzeko hitza Xipri Arbelbide ohorezko euskaltzainak hartu du.

Xipri Arbelbidek gogora ekarri du Joseph Caminok Arnegiko, Hazparneko, Uztaritzeko eta Baionako seminarioetan burutu zituela ikasketak eta 1951n apaiztu zela. 1953. urtean, Ipar Euskal Herriko umeen eta gazteen aholkulari jardun zuen. "Elizaren zerbitzuko, Elizaren ibilbide bera egin du Joseph Caminok. Eliza gorenean ezagutu du 400 gazte bildu zituelarik Parisko Saint Honoré elizan aste batez, Euskal Herriko 300 gaztek oinez egin zutelarik Lurderateko beilan azken eguna edo 4.000 gazte bildu zirelarik Hazparnen Euskaldun Gazteriaren urteko bestan, 1953an". Piarres Lafitterekin Euskal Herri bat bazela ikasi zuen. Bestalde, Seminario Handian predikatu behar zen, euskaraz ere. Xarriton, Hiriart Urruti eta beste zenbaitekin ikasi zuen bere Arnegiko euskara hura behar bezala idazten, hitzen erdiak jan gabe.

Gogorarazi duenez, *Pan Pin* hilabetekaria sortu zuen 1960an. Haurrentzako komiki aldizkaria zen eta *Zeruko Argia* aldizkariak argitaratu zuen, 1960tik 1970era

bitartean: Lau koloretan atera zituzten zortzi orrialde Valverde inprimategian, Espainiako Gobernuaren baimena erdietsirik baldintza batekin: "dar preferencia a personas y hechos españoles". Ondoren *Gazte* hilabetekaria sortu zuten. Baina 70eko hamarkadan "Tinira heldu eta Elizak, ala euskarak, elkarrekin hasi zuten beherapena. *Gazte* eta *Pan Pin*, biak isildu ziren irakurle eskasez eta Euskaldun Xoriak, gero eta gehiago "erdaldun" bilakatu. X. Arbelbidek honela amaitu du: "Tinia hartarik mende erdi bat berantago, iduri luke euskara bizi berri bat hasten ari dela ikastola, gau eskola, irrati eta gaineratekoekin. Elizan lehen pindarrak agertzen ari ote zaizkigu?".

Suzuko Ainhoa Tamura (1934-2015) ohorezko euskaltzainaren hilberri txostena Sho Hagio euskaltzale japoniarrak paratu du. Berak hurreratzeko modurik izan ez duenez, bere ordezkari Aizpea Goenaga idazle, antzerki zuzendari eta Etxepare Institutuko zuzendariak irakurri du.

Sho Hagioren ustez, S. Tamurak toki berezia du hizkuntzalari deskribatzaile japoniar bezala akademikoen artean: "S. Tamurari hizkuntza eranskariak interesatu zitzaizkion, besteak beste, japoniera, ainuera, inuitera, euskara, etab. Euskararekiko interesa bere bizitzaren azken erdian etorri zitzaion arren, euskal munduarekiko bihotzezko atxikimendua mantendu zuen bizitza osoan". S. Tamurak hasieratik erakutsi zuen ainuera hizkuntzarekiko interesa. S. Hagiok idatzi eta Aizpea Gonegak irakurri duenez, 1973. urtean lehenengo "Kindaichi saria" eman zioten, aurreko urteetan egin zuen ainuerari buruzko ikerketa-segidagatik. 1967an utzi zuen Waseda Unibertsitateko Hizkuntzen Irakaskuntzarako Institutura itzuli zen, 1974an. Bertan "bere ikerketa sakontzeaz gain, bere ikuspegiak zabaltzeko aukera izan zuen. Hitzen ordena ikertzen aurrera segituz, hain zuzen, Kanadako inuiten hizkuntza ikasten hasi zen. Eta 1977an hitzaldi publikoak ematera Tokiora etorri zen Jacques Allières euskalari frantsesa ezagutu zuen eta, ondorioz, euskararekiko interesa ere piztu zitzaion".

J. Allièresen eraginez, Euskal Herrira etorri eta euskara ikasteari ekin zion. 1980an Euskaltzaindiak antolatutako Euskalarien Nazioarteko Jardunaldietan parte hartu zuen. Gero, Jean Haritschelhar eta Jose Mari Satrustegirekin harreman luzeak izan zituen. "Haritschelharrek aholkatuta, euskal sintaxiari buruzko lanak argitaratu zituen 1983an".

Ikertzaile zorrotza izateaz gain, "hizkuntzalariaren gizarte-erantzukizunaren kontzientzia sakona izan zuen. Aitortzen zuen bere alhadura -hots, ainuera ba-

besteko ezer egin ez zuten hizkuntzalarien akatsa-. Hizkuntza bat bizi-bizirik izan dadin, ikerketa bera egiteaz gain zer gehiago egin lezaketen hizkuntzalariek pentsatzen zuen beti". S. Tamurak euskararekiko zuen atxikimenduaz, azkenik: "Saio batzuetan adoratzen zuen euskara defendatzeko eta zabaltzeko euskaldunen etengabeko erronka. Zalantzarik gabe -amaitu du- Tamura da euskal ikerketa edo ikasketen oinarri sendo eta iraunkorra Japonian jarri zuena".

Aizpea Goenagaren irakurraldiaren ondoren, Jan Braun (1926-2015) ohorezko euskaltzainaren hilberri txostena irakurtzeko hitza Xabier Kintana euskaltzain osoak hartu du. J. Braunen alde profesionala eta pertsonala uztartu ditu X. Kintanak. Euskararekin izan zuen lehendabiziko harremanaz mintzatu da: "1976an Tbilisiko Unibertsitatean euskal ikastaro bat eman zuen eta ondorioz Euskal hizkuntzarako sarrera liburua argitaratu zuen, georgieraz. Ikastaldi horren eraginez, Georgiako Estatu-Unibertsitateko talde bat animatu zen euskara ikasten. Era berean, Varsoviako Iberistikako Katedran oinarritzko euskal ikastaroak eman zituen, urte askotan. Bere bigarren tesia 1991n aurkeztu zuen, Euscaro-Caucasica izenburupean".

Kintanak XX. mendeko 70eko hamarkadan ezagutu zuen: "Ezustekoa izan zen niretzat halako batean poloniar euskalari bat gure Akademian agertzea, euskaraz interesaturik. Elkarrekin mintzatzen hasi eta, gainera, horixe ere kasualitatea, Kaukasoko hizkuntzetan ere ondo aditua zela jakin genuen. Ni ere garai hartan hasi berria nintzen Kaukasoko hizkuntzak ikasten. Georgiera bereziki. Urte batzuk geroago, 1981ean antolaturiko Euskalarien Jardunaldietan bera ere egon zen, euskarako eta kartveliar hitz batzuen arteko antz eta kideetasunak erakutsiz. Izaeraz pertsona isila eta lasaia zen Jan, gutxi hitz egitekoa, baina beti galdera zorrotz eta interesgarriak egiten zekiena".

J. Braunek ahal zuenean Euskal Herrira etorri eta ibilaldiak egiten zituen bere uestez euskalki ezberdinetako hitz eta esaldi jatorrak aurki zitzakeen lekuetan. Amaitzeko, X. Kintanak, Jan Braunen lekukoa beste batzuek hartu dutela azpimarratu du: "Bere Herrian J. Braunek hasitako euskal eskolek aurrera segitu dute, eta Poloniatik zenbait ikasle etorri dira azken urteotan guregana, euskal arloan sakondu nahirik. Horretariko batek, gainera, Dorota Krajevskia andreak, Etxepareren poesia lanak polonierara itzuli ditu eta iaz, Done Frantzisko Xabierkoaren egunean Gasteizko Eusko Legebiltzarrean aurkeztu ziren, era berean, Jan Braunen ikasle izandako Salome Gabuniak eta Natela Sturua georgiarrek esku hartu zuten liburu horretan errusierazko eta georgierako itzulpenak egiteko".

Hilberri txostenak irakurri ostean, Joxan Goikoetxeak eta Amaia Azkuek beste pieza bi jo dituzte, 13:45 direnean, Ageriko billkura bukatutzat emanez.

Andres Urrutia Badiola,
Euskaltzainburua

Xabier Kintana Urriaga,
Idazkaria